

langue.doc

<https://guoa.ub.gu.se/dspace/handle/2077/21>

Översättning av passiva konstruktioner

Hilde Vandeput
Institutionen för romanska språk
Göteborgs Universitet
E-mail: Hilde.Vandeput@rom.gu.se

Abstract: Passivum är ett lingvistiskt fenomen som ofta behandlas - ur olika perspektiv - både i artiklar och monografier. Utifrån ett kontrastivt perspektiv arbetar jag med att undersöka vilka möjligheter som finns för att översätta franska passiva konstruktioner till svenska och omvänt. Som underlag för denna undersökning används en elektronisk parallellkorpus bestående av sex franska och fem svenska skönlitterära originaltexter och deras respektive översättningar. Analysen har preliminärt begränsats till enbart agentiva passivkonstruktioner och inriktas på tre mera specifika aspekter.

En första aspekt berör olika översättningsekvivalenter till passiva konstruktioner, d.v.s. en kartläggning av semantisk-lexikala, syntaktiska, pragmatiska och stilistiska faktorer som påverkar översättarens val av en passiv eller icke-passiv konstruktion.

Den andra aspekten gäller informationsstrukturen, d.v.s. belysning av frågan hur översättningen av en passiv konstruktion med en icke-passiv och omvänt förändrar eller bibehåller originaltextens informationsstruktur.

Den tredje och sista aspekten handlar om distributionen av s-passiv och perifrastisk passiv med bli eller vara och berör följaktligen endast de svenska texterna. Konkret betyder det en kontroll av data från min korpus mot vad som sägs i Svenska Akademiens Grammatik (4:359-404) angående denna distribution samt en analys av översättarnas val i detta avseende.

Vandeput, Hilde 2003. Översättning av passiva konstruktioner. I: Andréasson, Maia och Susanna Karlsson (red). langue.doc. Göteborg University Open Archive.
<https://guoa.ub.gu.se/dspace/bitstream/2077/22/9/Vandeput_H_2003.pdf>.

1. Introduktion

Passivum är ett lingvistiskt fenomen som behandlas ofta och ur skiftande perspektiv både i artiklar och monografier. Inom ramen för min doktorsavhandling undersöker jag vilka möjligheter det finns att översätta franska passivkonstruktioner till svenskan och omvänt samt vilka faktorer som påverkar valet av konstruktion. Mitt perspektiv är alltså kontrastivt.

För att definiera vad som menas med *passivum* har jag utgått ifrån passivens form. Eftersom den formella strukturen skiljer sig åt i franskan och svenskan har *passivum* definierats för varje språk för sig. Vad gäller franskan har jag använt Gaatones (1998:27) definition av passivum:

Est dit passif tout participe passé dont le support n'est pas le premier argument de son lexème verbal, et est raccordable à ce support par *être*, indépendamment du temps-aspect. Passivt är ett perfektparticip vars predikationsbas inte är verblexemets första argument och som kan knytas till denna predikationsbas med *être*, oberoende av tempus-aspekt. [Min översättning]

Passivum definieras alltså utifrån ett enda ord, perfektparticipet, vilket gör det möjligt att betrakta en konstruktion såsom den i (1) som passiv:

(1) Mais, le reste du temps, elle roulait au milieu d'un espace vide **rendu** plus vaste encore par les ténèbres. (Camus 14) [Det är jag som använder fetstil.]

Passiva konstruktioner av detta slag, där alltså ett *passivt* perfektparticip utan hjälpverb ingår, förekommer ofta som satsförkortningar och är mycket karaktäristiska och vanliga i det franska språket. (Se t.ex. Eriksson och Tegelberg, 1989; Eriksson, 1997.) De är följaktligen särskilt intressanta ur ett kontrastivt perspektiv. I de redan analyserade texterna (18 av 22¹) som ingår i min korpus som beskrivs i nästa stycke, utgör dessa passiva perfektparticip utan hjälpverb nästan hälften (48,7 %) av alla observerade passiva konstruktioner.

För svenskans del kan definitionen för *passivum* formuleras på följande sätt:

Passiv är en konstruktion, verbfras eller sats som har verb i *s*-form eller perfektparticip med någon form av *bli/vara* (som dock inte måste vara explicit uttryckt) och där predikationsbasen vanligen motsvaras av referenten för ett objekt i motsvarande aktiva (= icke-passiva) sats.

---

¹ Vid tidpunkten för denna undersökning var länkningen av två textpar – Desplechin och Werup – inte utförd.

Denna definition bygger på SAG:s² (1:207) definition av passivum men jag har anpassat den så att även passiva perfektparticip utan hjälpverb i svenskan kan räknas som passiva konstruktioner. Vi ser ett exempel i (2):

- (2) En advokat i ljusblå kostym och röd slips anlände **utskickad** av släktingarna för att tala Gun till rätta. (Bergman 195)

Trots att andelen passiva perfektparticip utan hjälpverb är betydligt mindre i de svenska texterna än i de franska (14,5 % mot 34,2 %) utgör de svenska förekomsterna av denna konstruktion ändå – enligt min åsikt – en intressant grupp, inte minst ur ett kontrastivt perspektiv.

Som underlag för min analys använder jag en elektronisk parallellkorpus som jag har byggt upp för detta ändamål. Korpusen, som omfattar ca. 1.844.190 ord består av sex franska och fem svenska skönlitterära originaltexter och deras respektive översättningar. Texterna är taggade och länkade i samarbete med Språkbanken vid GU och några av dem ingår även i Språkbankens s.k. SALT-projekt³. Vidare har texterna i korpusen kodats manuellt enligt ett av mig utarbetat system. Motivet har varit att underlätta sökningar efter samtliga passiver i hela korpusen – eller någon del av den – eller efter någon bestämd typ av passivum. Automatisk sökning efter passivkonstruktioner är nämligen problematisk på grund av frånvaron av otvetydiga söksträngar som kriterium på passivum. Detta gäller både svenskan och franskan.

En av fördelarna när man arbetar med en parallellkorpus är att man kan göra systematiska jämförelser inte bara mellan originalspråk och målspråk – d.v.s. mellan språket i franska originaltexter (FO) och deras svenska översättningar (SÖ) eller mellan svenska originaltexter (SO) och deras franska översättningar (FÖ) – utan också mellan originaltexter och översättningstexter på samma språk – d.v.s. FO och FÖ resp. SO och SÖ – liksom mellan originaltexter på olika språk (FO och SO) resp. översättningstexter på olika språk (FÖ och SÖ).

En pilotstudie med tre länkade och kodade textpar som underlag har bl.a. visat att de nämnda definitionerna av passivum är problematiska på så sätt att de inte medger att skillnad görs mellan ett verbalt och ett adjektiviskt particip. För svenskans del har jag dock eliminerat ett avsevärt antal *adjektiviska* particip genom att göra skillnad mellan *verbal* och *adjektivisk betydelse* hos particip enligt följande:

När betydelsen hos ett particip helt kan härledas ur betydelsen hos verbet (avledningsstammen) enligt reglerna för participavledning sägs *participet* (helt) verbal betydelse. *Serverad* har t.ex. verbal betydelse i satsen *Saften är serverad* om den tolkas ungefär synonymt med 'Någon har serverat saften', 'Saften har serverats'.

---

² Svenska Akademiens Grammatik

³ Språkbankens Arkiv för Länkade Texter

Många particip har vid sidan av sin verbala betydelse och i åtskilliga fall som sin klart vanligaste betydelse en betydelse som inte helt kan härledas på det angivna sättet. Föreställningen om verbets aktion eller om vissa aspekter av aktionen träder då i bakgrunden. I stället kan föreställningen om ett med aktionen mer eller mindre direkt sammanhängande tillstånd (egenskap) dominera. Participets betydelse liknar då ett adjektiv och betydelsen kallas adjektivisk. *Koncentrerad* har t.ex. adjektivisk betydelse i satsen *Saften är koncentrerad* om den tolkas som 'Saften innehåller hög halt av det ämne som ger smak', medan föreställningen att saften har koncentrerats träder i bakgrunden eller helt bortfaller. (...)

Vid adjektiviska particip är ofta föreställningen om någon av verbets aktanter försvagad eller också saknas den helt. Satserna *Saften är koncentrerad* och *Frågan är berättigad* väcker ingen tydlig föreställning om den aktant som motsvarar subjektsaktanten till verben *koncentrera* och *berättiga*. (SAG, 2:583-584)

Sådana *adjektiviska particip* – d.v.s. particip med adjektivisk betydelse – har jag följaktligen inte betraktat som *passiva perfektparticip*. Om jag tillämpar liknande kriterier för franskan – d.v.s. att inte betrakta particip med adjektivisk betydelse som passiva perfektparticip – skulle även här ett ansevärt antal adjektiviska particip kunna elimineras. Dessa adjektiviska particip förekommer framför allt bland icke-agentiva particip med eller utan hjälpverb och det likaväl i franskan som i svenskan.

Resultaten av denna pilotstudie har även lett till det preliminära beslutet att begränsa analysen till att gälla enbart agentiva finita och infinita passivkonstruktioner och att inrikta den på tre mera specifika aspekter.

En första aspekt berör de olika översättningsekvivalenterna till passiva konstruktioner, där jag har valt att analysera de semantisk-lexikala, syntaktiska, pragmatiska och stilistiska faktorer som påverkar översättarens val av en passiv eller icke-passiv konstruktion.

Den andra aspekten gäller informationsstrukturen. Även om denna aspekt redan oundvikligen berörs vid analysen av de olika översättningsekvivalenterna kommer jag här att försöka belysa hur översättningen av en passiv konstruktion med en icke-passiv och omvänt förändrar eller bibehåller originaltextens informationsstruktur.

Den tredje och sista aspekten rör distributionen av *s*-passiv och perifrastisk passiv med *bli* eller *vara*. Här handlar det följaktligen endast om de svenska texterna. Jag kommer att ställa data från min korpus mot vad som sägs i SAG (4:359-404) angående de svenska passivernas distribution och analyserar översättarnas val i detta avseende.

2. Översättningsekvivalenter

Vad gäller de olika översättningsekvivalenterna kan två huvudgrupper urskiljas. Här kallas de A och B (se tabell 1). I grupp A (46,6 % av samtliga översättningsekvivalenter) motsvaras originalspråkets passiva konstruktion av en passivkonstruktion i översättningen. I grupp B förekommer å ena sidan passiva konstruktioner i originaltexten som motsvaras av icke-passiva konstruktioner i översättningen (grupp B1 - 24,4 % av samtliga översättningsekvivalenter). Å andra sidan motsvaras i grupp B2 originalspråkets icke-passiva konstruktion av en passivkonstruktion i översättningen (29 % av samtliga översättningsekvivalenter).

Tabell 1: Översikt över översättningsekvivalenter i procent

	<i>Passivum i översättning</i>	<i>Icke-passivum i översättning</i>
<i>Passivum i originaltext</i>	Grupp A (46,6 %)	Grupp B1 (24,4 %)
<i>Icke-passivum i originaltext</i>	Grupp B2 (29 %)	-

3. Svensk sammansättning ↔ fransk passivkonstruktion

Som exempel på översättningsekvivalenter kan vi granska en morfo-syntaktisk företeelse som är intressant eftersom den visar att översättaren har påverkats av strukturella skillnader mellan franskan och svenskan. Samtidigt illustrerar den att franskan just i detta fall är mer analytisk än svenskan som beter sig här tydligt syntetiskt. Slutligen finns det några exempel där franskan föredrar verb med en mer generell betydelse när svenskan använder verb med specifik betydelse.

Denna översättningsekvivalent hör till grupp B där alltså en icke-passivkonstruktion – i det här fallet en svensk – motsvaras av en fransk passivkonstruktion. Det rör sig om sammansättning som fortfarande är en produktiv företeelse i det svenska språket. Sammansättning är dock en ganska sällsynt morfologisk process i modern franska även om franskans lexikon idag innehåller en hel del sammansatta ord.

Att bilda ord genom sammansättning kan alltså förekomma både i svenskan och franskan och dessa språk tillåter sammansättning med hjälp av ord från de flesta ordklasserna. (Ljung, Ohlander, 1982:221-223; Arrivé *et al.*, 1986:130-132) Men som Pedersen *et al.* påpekar kan « [f]ranskan [...] inte med samma lätthet som de germanska språken skapa sammansatta ord ». (1989:87) Detta kan delvis förklara förekomsten av ett antal svenska sammansatta ord i min korpus som vid översättning motsvaras av en fransk passivkonstruktion.

Det bör dock noteras att ett avsevärt antal av dessa svenska sammansatta ord egentligen kan betraktas som perfektparticip om man utgår ifrån att det är efterledet i det sammansatta ordet som bestämmer ordklassstillhörighet. Det handlar om sådana sammansatta ord som *bäverfälld (björk)*, *maskätet (stycke)*, *ensemblevalt (representantskap)* (se exempel (3), (4) och (5) här nedan). Dessa sammansättningar borde följaktligen betraktas som passiva perfektparticip i en icke-agentiv passivkonstruktion. Jag har dock föredragit att klassificera dessa s.k. passiva perfektparticip inom en enda homogen kategori som omfattar alla sammansatta ord oavsett deras inre struktur.

Detta val har motiverats av olika skäl. För det första uppfyller dessa perfektparticip inte de allmängiltiga kriterierna av ett perfektparticips definition – d.v.s. ett perfektparticip är avlett av ett verb (SAG 1:54 och 1:209) och som tillämpas i denna studie. Det finns alltså inga verb av vilka dessa perfektparticip är avledda. Med andra ord, verben **bäverfälla*, **maskäta*, **ensemblevälja* existerar inte.

Å andra sidan, om man betraktar sådana sammansatta ord som passiva perfektparticip uppstår det ett problem angående agenten. Skall en konstruktion som innehåller ett sådant passivt perfektparticip (t.ex. *bäverfälld björk*) betraktas som agentiv eller icke-agentiv? Som icke-agentiv eftersom konstruktionen saknar agentadverbial inlett med prepositionen *av*; som agentiv eftersom agenten utgörs av förledet i det sammansatta ordet (t.ex. *bäver*).

En sista anledning som kan rättfärdiga mitt klassificeringsval beror på översättningen av dessa sammansatta ord. Översättarna har alltså valt att översätta dessa svenska sammansatta ord med en fransk passivkonstruktion, närmare bestämt med en passivkonstruktion som ingår i en satsförkortning (t.ex. *bäverfälld björk* → *des boulevards abattus par les castors*). Om översättarna i första hand hade tolkat ett sådant sammansatt ord som ett perfektparticip som bestämning till ett substantiv, skulle de snarare ha översatt detta svenska sammansatta ord med en fransk relativbisats (t.ex. *des boulevards que les castors avaient abattus*), vilket har påpekats av Eriksson och Tegelberg (ibid.:34).

Översättningsekvivalenten *svensk sammansättning* ↔ *fransk passivkonstruktion* utgör en relativt liten andel (6,1 %) av samtliga översättningsekvivalenter i grupp B. Det är också vanligare att översättaren väljer att översätta en svensk sammansättning med en fransk passivkonstruktion (76 förekomster) än tvärtom (7 förekomster) (se tabell 2.1).

Tabell 2.1: Svensk sammansättning motsvaras av franskt passivum och omvänt

	<i>Svensk sammansättning</i> ↔ <i>franskt passivum</i>
<i>Svensk originaltext</i>	76
<i>Fransk originaltext i svensk översättning</i>	7
<i>Totalt</i>	83

Tabell 2.2: Svensk sammansättning motsvaras av franskt passivum

<i>Svensk originaltext</i>	<i>Svensk sammansättning → franskt passivum</i>
<i>Bergman</i>	19
<i>Ekman</i>	49
<i>Mankell</i>	1
<i>Pleijel</i>	7
<i>Totalt</i>	76

Tabell 2.3: Franskt passivum motsvaras av svensk sammansättning

<i>Fransk originaltext i svensk översättning</i>	<i>Franskt passivum → svensk sammansättning</i>
<i>Camus</i>	1
<i>Charles-Roux</i>	2
<i>Houellebecq</i>	4
<i>Rio</i>	0
<i>Simenon</i>	0
<i>Totalt</i>	7

Föregående tabeller visar klart att användningen av sammansatta ord – även om det förekommer hos 7 av 9 författare och översättare – framför allt bör betraktas som ett stilistiskt grepp som vissa författare tillämpar mera flitigt än andra (Ekman står för 64,5 % av alla förekomster och Bergman för 25 %).

Trots dessa tydliga språkliga preferenser hos vissa författare är det ändå möjligt att fastslå några allmänna tendenser vid översättning av *svensk sammansättning* ↔ *fransk passivkonstruktion*.

Vid översättning av den svenska sammansättningen är verbformen i den franska passiva konstruktionen nästan alltid – i 80 av 83 fall – ett passivt perfektparticip utan hjälpverb (se exempel (3) och (4)); konstruktionen är alltså infinit.

- (3) När han tänkte på att det var Torsten som kluvit veden, ja, som dragit hit **bäverfäld** björk med skotern, kände han panik. (Ekman 57)
Quand il pensa que c'était Torsten qui avait coupé ce bois, oui, qui avec le skidoo avait traîné jusqu'ici des bouleaux **abattus par les castors**, il fut saisi de panique. (66) [Det är jag som stryker under.]
- (4) Il avait l'impression d'avoir entre les jambes un bout de viande suintant et putréfié, **dévoré par les vers**. (Houellebecq 172)
Det kändes som om han hade ett sveltigt och ruttet, **maskätet** stycke kött mellan benen. (154)

Det har även visat sig att det finns en specifik relation mellan det svenska sammansatta ordets inre struktur – särskilt handlar det om vilken ordklass de

olika leden tillhör – och den motsvarande franska passiva konstruktionens agent och passiva perfektparticip. Om man utgår ifrån den svenska sammansättningen handlar det i denna undersökning om 8 olika kategorier.

4. Svensk sammansättning : substantiv (N) + particip (Pcp)

Den mest frekventa formen av sammansättning (49 förekomster eller 59 %) består av ett substantiv och en verbform. Denna verbform är oftast – i 46 fall – ett perfektparticip (se exempel (5)). I de 3 övriga fallen är verbformen ett presensparticip (se exempel (6)). I alla dessa fall motsvaras det svenska substantivet – alltså sammansättningens förled – av den franska passivkonstruktionens agent. Den svenska verbformen – perfekt- eller presensparticipet som är sammansättningens efterled – motsvaras av det franska passiva perfektparticipet.

- (5) Med wienfilharmonikerna som modell tillsattes ett **ensemblevalt** representantskap, bestående av fem skådespelare. (Bergman 220)
En prenant pour modèle l'orchestre philharmonique de Vienne, une représentation **élue par la troupe** et formée de cinq comédiens devait voir le jour. (221)
- (6) Det hade ju varit meningslöst i det **ljusflödande** rummet. (Ekman 115)
Ça n'aurait servi à rien dans cette pièce **inondée de lumière**. (126)

Det kan också noteras att det i denna första kategori förekommer ett antal verb som är mer frekventa än de flesta andra, som bara förekommer en enda gång. Det handlar om de tre franska verben *abîmer*, *ronger* och *couvrir* och dessa illustrerar alltså att franska verb med en mer generell betydelse motsvaras av svenska verb med mer specifik betydelse.

Abîmer motsvaras av tre olika svenska verb, nämligen *bita* (1 förekomst; se exempel (7)), *fräta* (1 förekomst; se exempel (8)) och *skada* (2 förekomster; se exempel (9)):

- (7) Det var nästan mörkt när han kom upp men han kunde ändå urskilja drivorna av vårt gräs och de frost**bitna** rosorna som ruttnade i häcken. (Ekman 428)
La nuit était presque tombée quand il arriva mais il discerna néanmoins les monceaux d'herbe mouillée et les roses **abîmées** par le gel qui pourrissaient dans la haie. (453)
- (8) Tanken drev ut den känsla hon hela tiden haft inför de fukt**frätta** pappren. (Ekman 207)
Cette dernière pensée précisa l'impression qu'elle avait depuis le début devant ces papiers **abîmés** par l'humidité. (223)

- (9) Nu var sommardagen het och ljuset blackt när han åkte den tjälskadade och grusiga Svartvassvägen. (Ekman 313)
Maintenant, c'était par une journée d'été brûlante et à la lumière délavée qu'il roulait sur la route de Svartvass **abîmée** par le gel et couverte de gravillon. (333)

Även det franska verbet *ronger* har valts som översättning av tre olika svenska verb, nämligen verben *gnaga* (2 förekomster; se exempel (10)), *skada* (1 förekomst; se exempel (11)) och *äta* (1 förekomst; se exempel (12)):

- (10) Träningskor, stövlar, hund**gnagda** bollar. (Ekman 159)
Chaussures de tennis, bottes, des balles **rongées** par un chien. (171)
- (11) Det fanns virke däruppe och alldeles invid luckan, i sågspånet, låg det en bråte fukt**skadat** papper. (Ekman 206)
C'était encombré de bois de construction et, tout près de l'ouverture, dans la sciure, s'entassaient des papiers **rongés** par l'humidité. (221)
- (12) Målningen var vind**äten**. (Ekman 133)
La peinture **rongée** par le vent. (143)

Det sista verbet är det franska *couvrir* som har fyra olika svenska motsvarigheter. Det gäller det svenska *behänga* (1 förekomst; se exempel (13)), *belägga* (1 förekomst; se exempel (14)), *klä* (4 förekomster; se exempel (15)) och *täcka* (1 förekomst; se exempel (16)):

- (13) De kom in i skogen som här bestod nästan bara av snedvuxna lav**behängda** björkar. (Ekman 52)
Elles pénétrèrent dans la forêt, ici presque exclusivement constituée de bouleaux tordus et **couverts** de lichen. (58)
- (14) Kanske tog han en del av dem från annat håll, från andra långa körningar och andra mörka, glimmande, halvsovande och döende byar vid is**belagt** eller bläcksvart vatten. (Ekman 313)
Même s'il en choisissait quelques-unes ailleurs, dans d'autres longs trajets en voiture et d'autres villages sombres, scintillants, à demi endormis et mourants sur les rives de lacs **couverts** de glace ou d'un noir d'encre. (333)
- (15) Ibland var det lav**klädda** stenblock. (Ekman 164)
Parfois, il ne s'agissait que de rochers **couverts** de lichen. (176)
- (16) En annan tavla föreställde en renhjörd i en sluttning av ett blåaktigt, snö**täckt** fjäll. (Ekman 249)
Un autre tableau représentait un troupeau de rennes sur les pentes douces d'une montagne bleutée, **couverte** de neige. (265)

Det förekommer även ytterligare två franska verb – *recouvrir* (2 förekomster) och *revêtir* (1 förekomst) – som tillhör samma semantiska fält som *couvrir* och

som har översatts som motsvarighet till det svenska *klä* (*recouvrir* och *revêtir*) och *täcka* (*recouvrir*).

5. Svensk sammansättning : substantiv (N) + substantiv (N)

I den andra kategorin (15 förekomster eller 18,1 %) består det svenska sammansatta ordet av två substantiv. Här är det oftast – i 12 av 15 fall – det första substantivet som motsvaras av agenten i den franska passiva konstruktionen som i exempel (17):

- (17) Vad händer om vi sätter oss över **riksdagsbesluten**? (Mankell 235)
Qu'est-ce qui se passerait si on se plaçait au-dessus des lois **votées par le Parlement**? (297)

De sex övriga kategorierna innehåller endast ett fåtal förekomster vardera och kommer följaktligen att behandlas kortfattat i den mån det inte finns särskilda skäl att redogöra för en mer detaljerad analys.

6. Svensk sammansättning : substantiv (N) + adjektiv (A)

I en tredje kategori (5 fall eller 6 %) är det ett substantiv och ett adjektiv som är respektiva led i den svenska sammansättningen (se exempel (18)). Även i dessa fall motsvaras den franska passiva konstruktionens agent av substantivet – alltså förledet i det svenska sammansatta ordet.

- (18) Det var fullständigt **regelvidrigt** förstås. (Ekman 364)
Totalement **interdit par le règlement**, bien sûr. (386)

7. Svensk sammansättning : adjektiv (A) + perfektparticip (PerfPcp)

Den fjärde kategorin innehåller också den 5 förekomster (eller 6 %) men det svenska sammansatta ordet består nu av ett adjektiv och en verbform (se exempel (19)). Verbformen är i alla dessa fall ett perfektparticip som motsvaras av det passiva perfektparticipet i den franska passivkonstruktionen. Agenten i denna konstruktion motsvaras oftast – i 4 av 5 fall – av adjektivet i den svenska sammansättningen.

- (19) Då han nått altarringen vände han sig om och såg ut över sin menighet med **rödkantade** ögon. (Bergman 315)
Arrivé à l'autel, il se retourna et regarda ses ouailles, ses yeux **étaient bordés de rouge**. (312)

8. Svensk sammansättning : adjektiv (A) + adjektiv (A)

I den femte kategorin förekommer fyra sammansatta svenska ord (4,8 %) där båda leden är adjektiv och det första adjektivet alltid är en färg. I den franska passivkonstruktionen motsvaras färgadjektivet av agenten och det andra adjektivet av det franska passiva perfektparticipet.

I dessa fyra fall har vi återigen ett franskt ord – här ett verb – med en mer generell betydelse och ett svenskt ord – här ett adjektiv – med en mer specifik betydelse. I franskan handlar det om två verb med likvärdig lexikal betydelse, nämligen verben *tacher* och *tacheter*, som båda förekommer två gånger.

Det kan dock diskuteras om man verkligen skall betrakta sådana konstruktioner – som i exempel (20) som passiva agentiva konstruktioner:

- (20) Gråsvarta och **grönprickiga** lavar täckte bräderna med en skorvig hud. (Ekman 436)
Des lichens gris-noir **tachetés de vert** couvraient les planches d'une pellicule rugueuse. (462)

Enligt Gaatones definition handlar det i varje fall om ett passivt perfektparticip och det är inte ovanligt att agenten i franskan inleds med prepositionen *de* i stället för det mera vanligt förekommande *par*. Det finns dock ingen motsvarande aktiv konstruktion, vilket emellertid inte är något nödvändigt kriterium för att kunna betrakta en given konstruktion som passiv. (Se t.ex. Gaatone, s. 32) Det problematiska med en passivkonstruktion som i exempel (20) är att avgöra om prepositionsfrasen som inleds med *de* kan betraktas som agent. På ett mera konkret sätt kan man även fråga sig om en färgbenämning överhuvudtaget kan fungera som agent.

9. Svensk sammansättning : adverb (Adv) + perfektparticip (PerfPcp)

Den sjätte kategorin innehåller endast två förekomster (2,4 %) av en svensk sammansättning bestående av ett adverb och en verbform. Adverbet är i båda fall det svenska *sönder* och verbformen ett perfektparticip. I dessa fall motsvaras det svenska adverbet av det passiva perfektparticipet i den franska passiva konstruktionen och det svenska perfektparticipet av agenten i den franska passivkonstruktionen som t.ex. i:

- (21) Renate stod vid den **sönderregnade** kajan. (Pleijel 43)
Renate se tenait debout à côté de la cabane **détruite par la pluie**. (51)

Jag skulle vilja påpeka att exempel (21) är analogt med sådana fall där översättning av rörelseverb som i *Han simmade över floden – Il traversait la rivière à la nage/en nageant* påvisar tydligt systemskillnader mellan franskan och svenskan. Det franska rörelse verbet (*traverser*) kan nämligen inte samtidigt uttrycka själva rörelsen – eller förflyttningen – och sättet på vilket denna rörelse/förflyttning sker och detta i motsats till det svenska rörelse verbet (*simma*). Detta blir ännu mera tydligt när det svenska rörelse verbet (*simma*) följs av ett rumsadverbial (*över floden*) vilket oftast anger målet för rörelsen/förflyttningen. I franskan behöver man två uttryck för att kunna återge å ena sidan rörelsen själv, vilket görs med hjälp av det finita verbet (*traverser*). Å andra sidan för att kunna återge sättet man rör/förflyttar sig på, knyts en bestämning till det franska verbet. Denna bestämning är oftast en prepositionsfras (*à la nage*) eller en gerundiumfras (*en nageant*). (Eriksson, Tegelberg, op. cit.:40)

10. Svensk sammansättning : (adverb (Adv) + perfektparticip (PerfPcp)) + (adjektiv (A) + adjektiv (A))

I den näst sista kategorin återfinns två förekomster (2,4 %) som är en sorts specialfall, d.v.s. de tillhör inte någon av de andra kategorierna. Detta illustreras i följande exempel:

- (22) De **nerregnade halvruttna** drivorna av sega stjärkar. (Ekman 234)
Les monceaux de tiges vigoureuses à moitié **pourries par la pluie**. (250)

I det här fallet handlar det alltså om två svenska sammansättningar som bara delvis motsvaras av den franska passiva konstruktionen. I det första svenska sammansatta ordet – som består av ett adverb (*ner*) och perfektparticipet *regnade* – utgör det svenska perfektparticipet motsvarigheten till den franska passiva konstruktionens agent (*par la pluie*). Det franska passiva perfektparticipet (*pourries*) motsvaras av efterledet i den andra svenska sammansättningen som i sin tur består av två adjektiv. Det betyder att förledet i den första sammansättningen (*nerregnade*) förblivit oöversatt. Men den motsvarande innebörden kan dock rekonstrueras ur kontexten *förruttnelse och sönderfall*.

11. Svensk sammansättning : adverb (Adv) + adjektiv (A)

Den sista kategorin av sammansatta ord innehåller ett enda exempel (23) där förledet utgörs av ett adverb och efterledet av ett adjektiv. Agenten i den franska

passiva konstruktionen motsvaras av detta adjektiv och adverbet i den svenska sammansättningen av det franska passiva perfektparticipet.

- (23) När den äntligen kom iväg var han **genomsve**ttig men hann bli iskall innan han fick igång sin egen bil. (Ekman 308)
Quand elle fut partie, il se retrouva **trempe** de sueur mais eut aussi le temps de se refroidir complètement avant de démarrer sa propre voiture. (327)

Även här kan man ifrågasätta om den franska passiva konstruktionen är agentiv. Man kan dock tolka det franska verbet *tremper* som *imbiber*, *mouiller*, vilket förtydligas i en mening som *Sueur qui trempe la chemise*. (Robert, 1993:2305)

12. Slutsatser

Analysen av översättningsekvivalenten *svensk sammansättning* ↔ *franskt passivum* har gjort det möjligt att dra följande slutsatser.

Eftersom bildning av sammansatta ord i franskan inte – längre – är lika produktiv som i svenskan, har översättarna i ett begränsat antal fall översatt dessa svenska sammansatta ord med en fransk passivkonstruktion. Detta val har nog påverkats av de svenska sammansatta ordens inre struktur. I 65 % av samtliga fall är efterledet av det svenska sammansatta ordet ett perfektparticip (se kategori ett och fyra) som har översatts med ett passivt perfektparticip i franskan. Dessutom motsvaras förledet av dessa svenska sammansatta ord – ett substantiv i den första kategorin och ett adjektiv i den fjärde kategorin – av agenten i den franska passiva konstruktionen. Det finns alltså en specifik relation mellan å ena sidan de svenska sammansättningsledens ordklassstillhörighet och å andra sidan den franska passivkonstruktionens agent och passiva perfektparticipet.

Mera generellt kan man alltså påstå att om förledet i det svenska sammansatta ordet är ett substantiv eller adjektiv motsvaras detta nästan alltid av agenten i den franska passiva konstruktionen. Om däremot förledet i den svenska sammansättningen är ett adverb, motsvaras detta av det passiva perfektparticipet i den franska passiva konstruktionen. Om den svenska sammansättningen innehåller en verbform står denna alltid i efterledet och är oftast ett perfektparticip som nästan alltid motsvaras av det franska passiva perfektparticipet. Det har även visat sig att detta franska perfektparticipet nästan alltid är ett passivt perfektparticip utan hjälpverb - konstruktionen är följaktligen en konstruktion med infinit verbform - som står i en satsförkortning.

Litteratur

Franska originaltexter

- Camus, A., *Le premier homme*. Gallimard, Paris, 1994 - *Den första människan*. Bonniers, Stockholm, 1997 (övers. Bjurström, C.G.).
- Charles-Roux, E., *Oublier Palerme*. Editions Grasset & Fasquelle, Paris, 1966 - *Glömma Palermo*. Bonnier, Stockholm, 1969 (övers. Strömberg, G.).
- Desplechin, M., *Sans moi*. Editions du Seuil/Editions de l'Olivier, Paris, 1998 - *Utan mig*. Bonniers, Stockholm, 2000 (övers. Böhme, H.).
- Houellebecq, M., *Les particules élémentaires*. Flammarion, Paris, 1998 - *Elementarpartiklarna*. Bonnier, Stockholm, 2000 (övers. Bodegård).
- Rio, M., *La mort*. Seuil, Paris, 1998 - *Döden*. Anamma, Göteborg, 2000 (övers. Klemets, K.).
- Simenon, G., *La Chambre bleue*. Presses de la Cité, Paris, 1964 - *Det blå rummet*. Bonnier, Stockholm, 1977 (övers. Hallén, K.).

Svenska originaltexter

- Bergman, I., *Laterna Magica*. Norstedts, Stockholm, 1987 - *Laterna Magica.*, Gallimard, Paris, 1987 (övers. Bjurström, C.G. och Albertini, L.).
- Ekman, K., *Händelser vid vatten*. Bonnier, Stockholm, 1993 - *Crimes au bord de l'eau*. Actes Sud, Arles, 1995 (övers. de Gouvernain, M. och Grumbach, L.).
- Mankell, H., *Mördare utan ansikte*. Ordfront, Stockholm, 1991 - *Meurtriers sans visage*. Christian Bourgois, Paris, 1994 (övers. Bouquet, Ph.).
- Pleijel, A., *Fungi: en roman om kärleken*. Norstedts, Stockholm, 1993 - *Fungi : un roman sur l'amour*. Flammarion, Paris, 1997 (övers. Gibson, A.).
- Werup, J., *Shimonoffs längtan*. Bonnier, Stockholm, 1983 - *Les voyages de Shimonoff*. Denoël, Paris, 1999 (övers. Bjurström, Chr.).

Referenslitteratur

- Arrivé, M., Gadet, F. et Galmiche, M. 1986, *La grammaire d'aujourd'hui : guide alphabétique de linguistique française*. Flammarion, Paris.
- Eriksson, O. 1997, *Språk i kontrast*. Akademiförlaget, Göteborg.
- Eriksson, O., Tegelberg, E. 1989, *Svensk-franska strukturövningar med facit*. Esselte Studium, Akademiförlaget.
- Gaotone, David. 1998, *Le passif en français*. Duculot, Paris, Bruxelles.
- Ljung, M., Ohlander, S. [1971] 1982, *Allmän grammatik*. Gleerups, Malmö.
- Pedersen, J., Spang-Hanssen, E., Vikner, C. [1982, 1980] 1989, *Fransk universitetsgrammatik*. Akademiförlaget, Esselte Studium.
- Robert, P. [1967] 1993, *Le nouveau Petit Robert*. Dictionnaires Le Robert, Paris.

Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan, Andersson, Erik. 1999, *Svenska Akademiens grammatik*. Norstedts.